

Відомі вчені й редактори провідних наукових журналів закликають наукову громадськість відмовитися від використання імпаکت-факторів видань під час оцінювання результатів наукових досліджень. На їхню думку, нинішнє надмірне захоплення імпаکت-факторами як показниками значущості наукових журналів негативно впливає на розвиток світової науки.

Вихід у світ 17 травня 2013 р. редакційної статті головного редактора журналу Science Б. Альбертса (Bruce Alberts) [Science, 2013, 340 (6134), doi: 10.1126/science.1240319] майже збігся в часі з публікацією в Інтернеті Декларації про оцінювання наукових досліджень (Declaration on Research Assessment, DORA). Ця декларація, запропонована ініціативною групою в грудні 2012 р. на щорічній конференції Американського товариства клітинної біології (ASCB) у Сан-Франциско, закликає наукову громадськість відмовитися від використання імпаکت-фактора під час оцінювання результатів наукових досліджень.

У Декларації ідеться про те, що імпакт-фактор не можна розглядати як міру якості наукових статей, досягнень окремих учених чи визначальний критерій під час ухвалення рішень про приймання на роботу, просування по службі, фінансування наукових проєктів. DORA також містить перелік конкретних дій, спрямованих на вдосконалення порядку оцінювання наукових публікацій. На момент оприлюднення у відкритому доступі Декларацію вже підписали 150 провідних учених і 75 наукових організацій світу, у тому числі Американська асоціація сприяння розвитку науки (AAAS) – видавець журналу Science, найвпливовіший біологічний журнал Journal of Cell Biology та ін. Журнал Nature підтримати ініціативу відмовився. Нині онлайн триває збирання підписів (<http://am.ascb.org/dora/>).

Імпакт-фактор, або показник цитованості журналу, розраховують як число посилань на статті, опубліковані в ньому за останні два роки, віднесене до загальної кількості статей у цьому журналі. Щороку дані про імпакт-фактор світових наукових видань публікує корпорація Thomson Reuters. Вважають, що чим вищий імпакт-фактор журналу, тим він престижніший. Тому останнім часом усі вчені прагнуть публікувати свої матеріали саме у високорейтингових журналах, до чого їх заохочують гранти та спеціальні надбавки. Така практика особливо поширена в країнах, що розвиваються, зокрема в Китаї та Індії.

Однак, як підкреслюється в Декларації, механізм розрахунку імпакт-фактора не прозорий, а сам він не дає об'єктивної оцінки значущості того чи іншого журналу. Наприклад, імпакт-фактор математичних видань нижчий, ніж біомедичних, оскільки вчених-математиків менше і їм не так часто доводиться цитувати один одного. Проте це зовсім не означає, що

математичні журнали менш престижні, ніж біомедичні. Крім того, часто завдяки кільком цитованим статтям імпаکت-фактор журналу може різко зрости, хоча решта матеріалів у ньому не становлять особливої цінності. «Мій улюблений приклад – це перша стаття з результатами секвенування геному, яку було процитовано понад 10 тис. разів. Два роки поспіль вона підіймала імпакт-фактор журналу Nature, забезпечуючи йому фору перед іншими спеціалізованими виданнями, не зважаючи на те, що більшість інших статей були не такими й видатними», – пояснює свою позицію один із підписантів Декларації Б. Пульверер (Bernd Pulverer), редактор журналу EMBO Journal.

Як зазначає головний редактор Science, свого часу імпакт-фактор було запроваджено для оцінювання діяльності журналів, і він зовсім не призначений для визначення внеску окремого науковця. Сьогодні ж у всьому науковому світі пильно відстежують цей показник, використовуючи його як основний критерій успішності. Проте не можна об'єктивно оцінювати того чи іншого вченого на підставі імпакт-фактора журналу, у якому він публікувався. Б. Альбертс зізнається, що часто зустрічав CV, у яких науковці коментують кожен зі своїх публікацій, перелічуючи імпакт-фактори з точністю до трьох знаків після коми. А в деяких країнах статті в журналах з імпакт-фактором, нижчим за 5,0, офіційно навіть не розглядають. Як уже неодноразово підкреслювали провідні вчені, така імпакт-манія абсолютно безглузда.

Неправомірне використання імпакт-факторів журналів провокує вчених на ігри з балами та цифрами, а редакції журналів змушує віддавати перевагу рейтинговим напрямкам науки на шкоду публікаціям важливих результатів у інших галузях. У відчайдушній спробі отримати якомога більше очок автори часто даремно витрачають час, подаючи рукописи до перевантажених редакцій високорейтингових журналів. Однак, напевно, найбільшої шкоди науці будь-яка автоматизована система нарахування балів завдає тим, що не тільки не стимулює, але й фактично не дає можливості дослідникам проводити ризиковані новаторські експерименти, оскільки на розроблення нового підходу чи методики можуть знадобитися роки, упродовж яких публікацій не буде. Зловживання імпакт-факторами спонукає вчених переорієнтувати свою діяльність на популярні галузі науки, у яких задіяна велика кількість дослідників і де можна очікувати багато цитувань власної роботи, якою б вона не була. І лише найсміливіші, готові ризикувати молоді люди можуть дозволити собі спрямувати зусилля на малодосліджені сфери науки.

Автори Декларації закликають учених під час вибору журналу для

публікацій орієнтуватися не на його імпакт-фактор, а на компетентність редакції і читацької аудиторії. Грантодавцям і організаціям, пов'язаним з виділенням коштів на науку, DORA радить звертати увагу саме на результати конкретного дослідження, а не займатися арифметичним підрахунком імпакт-факторів журналів, у яких вони опубліковані. Крім того, керівники наукових установ мають відповідально ставитися до визначення наукового внеску кожного з дослідників, для чого необхідне безпосереднє читання вибраних статей певного вченого, і не варто цю функцію перекладати за промовчанням на редакторів наукових журналів.

За матеріалами: <http://www.sciencemag.org/content/340/6134/787.full>
(Викривлення імпакт-фактора // Вісник НАН України. – 2013. – № 7. – С. 93–94).